

POSTANAK SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Postanak britanskih kolonija u Sjevernoj Americi

Tijekom XVI stoljeća, dok su se Portugalci usredotočili na Brazil, Španjolci na Srednju i Južnu Ameriku, a Francuzi na Kanadu, većina je međuprostranstva s blagom klimom i bogatom zemljom ostajala netaknutom, a Engleska se polako pripremala za prekomorsku ekspanziju.

Engleska se kolonizacija Amerike razlikovala po karakteru i posljedicama od kolonizacije koju su provodile druge europske države, prije svega će na to utjecati **duh individualnog poduzetništva** koji će postati glavnom snagom u modernizaciji europskog svijeta. Vladari dinastije Tudor (npr. Henry VIII) srušili su moć feudalnog plemstva, koje je već bilo oslabljeno Ratom ruža, i uspostavili jaku centraliziranu državu. Time je potaknut uzlet poslovnog srednjeg sloja – trgovaca i poduzetnika, koji postaju nositelji procesa modernizacije. Povrh toga, Henry VIII je prihvatio protestantsku reformaciju, a protestantska teologija temelji se na duhovnom individualizmu (za razliku od katoličkog zajedništva), što jača individualistički, poduzetnički duh engleskog srednjeg sloja. Sve te tendencije svoj će vrhunac imati u vrijeme kraljice Elizabete, kada Englezi i usmjeravaju svoju pozornost prema Novom svijetu.

Druga bitna razlika između Engleske i ostalih većih kolonizatorskih država bila je u tome što je Engleska započela kolonizatorske pothvate kao siromašna zemlja, riznice prilično osušene u sukobima s Španjolicima, pa ta riznica nije mogla podupirati engleske strateške planove i pothvate u Novom svijetu. Zbog toga je trebalo regrutirati privatno poduzetništvo, a odaziv Engleza tome nacionalnom cilju bila je mješavina domoljublja, protestantskog vjerskog zanosa, želje za pustolovinom i pohlepe.

Slika 1: Potpisivanje dogovora svih muškaraca na *Mayfloweru*, o zajedničkom i demokratskom upravljanju novom kolonijom. Neki su skloni ovaj dogovor nazvati prvim američkim ustavom i početkom američkog demokratskog sistema.

Posvuda u Novom svijetu nepostojanje etabliranih institucija omogućavalo je ljudima izgradnju novog društvenog poretka, a to će najbolje iskoristiti engleski kolonizatori Amerike. Dostupan izvor zlata i srebra koji su Španjolci nalazili u svojim kolonijama još je više učvrstio autoritarni monarhijski režim kakav su donijeli sa sobom. Trgovina krznom i bogatstvo koje se iz toga dobivalo odigralo je sličnu ulogu u francuskom djelu Amerike. I engleski su kolonizatori u početku tražili zlato ili sjeverozapadni prolaz do Pacifika i bogatstva Orijenta. I oni su svojim kolonijama pokušali nametnuti kruti režim kojim bi se lakše podupirali zajednički ciljevi (spomenuto zlato i sjeverozapadni prolaz), *ali engleski Novi svijet nije imao lako dostupnih bogatstava. Bio je pogodan za poljodjelstvo, ribarstvo i trgovinu, poslove koji više pogoduju individualnom poduzetništvu*, što će pokrenuti brojne engleske doseljenike.

Sir Walter Raleigh preuzeo je zadatak osnivanja prve kolonije u Americi, pa je u vlastitoj organizaciji 1585. poslao 108 muškaraca koji su doplovili na šumoviti **otok Roanoke** na području današnje Sjeverne Karoline. Njihova potraga za zlatom i sjeverozapadnim

prolazom do Tihog oceana bila je bezuspješna, a svi kolonizatori su nakon nekoliko zima umrli od gladi. Sam Raleigh je shvatio da je to preveliki zalogaj za pojedinca, pa je pokrenuo organiziranje dioničkih društava koja će financirati nove kolonizatorske pokušaje, npr. **Virginia Company**. Ovaj puta, kolonizatorski uspjeh bio je bolji, naime 1607. g. kolonizatori su osnovali grad **Jamestown**, prvo trajno englesko naselje u Sjevernoj Americi. Na sličan će način nastati mnoga druga naselja na istočnoj američkoj obali, a s vremenom će posebno veliko bogatstvo donositi uzgoj duhana kojim će se baviti mnogi doseljenici, pogotovo oni u Virginiji.

Drugačiji nastanak kolonija povezan je s engleskom vjerskom politikom koja će dovesti do grubog odnosa prema puritancima u prvoj polovici XVII st., koji u takvoj situaciji nalaze svoje mjesto pod drugim suncem. Prvi takvi doseljenici stigli su 1620. brodom **Mayflower** u Novu

Slika 2: Indijanac *Squanto* koji je pomogao stanovnicima Plymoutha. Od velike je pomoći bilo njegovo razumijevanje engleskog jezika, jer je neko vrijeme proveo u Londonu nakon što ga je kidnapirao kapetan jednog broda.

Od slične pomoći za Jamestown bila je *Pocahontas* i njezino pleme Powhatan. Ona se udala za kolonizatora *Johna Rolfa*, koji će se prvi početi baviti uzgojem duhana, što će kolonijama donositi veliku zaradu.

Sjećanje na Squantoa i proslavu prve žetve danas se u SAD obilježava kao **Dan zahvalnosti** (Thanksgiving Day). Uglavnom, uz početne probleme, na ovakve načine nastajat će sve više i više engleskih kolonija u Americi, koje će se proširiti od područja Floride do New Foundlanda.

Englesku gdje su osnovali naselje Plymouth. Polovica je te skupine od stotinjak ljudi, umrla od gladi i bolesti nakon prve zime. Preostali su spašeni dolaskom **Squantoa**, dobrog Indijanca koji je govorio Engleski, te ih je on naučio ribariti i uzgajati kukuruz.

Pokret za nezavisnost

Do sredine XVIII st., preko 2 milijuna ljudi živjelo je u britanskim sjevernoameričkim kolonijama. Lučki gradovi na tom prostoru posebno su brzo napredovali, koristeći plodove vrlo žive trgovine s Europom, Afrikom i Zapadnom Indijom (karipsko područje). Većina kolonista u to je vrijeme sebe smatrala Britancima, a formalno gledajući, *13 kolonija* bile su dijelovi Velike Britanije, njima je upravljano kao s matičnom zemljom i bile su podložne istim trgovačkim regulativama. U stvarnosti, kolonisti su se često ponašali kako su oni mislili da je u redu, čak i ako to podrazumijeva potpuno netoleriranje zakona matične zemlje. Razvili su svoje sisteme lokalnog zakonodavstva i uprave, manipulirali s britanskim guvernerima i zaobilazili britanske trgovačke zakone.

Napetosti između Velike Britanije i sve naprednijih 13 kolonija počinju ubrzo nakon završetka **Sedmogodišnjeg rata, 1763.g.**, kada su se stekli uvjeti da stanovnici tih kolonija krenu u borbu za veću samostalnost. Naime, do tog rata postojao je strah 13 kolonija od Francuza i njihovih saveznika Indijanaca, što ih je primoravalo da oslonac i vojnu potporu traže od Britanaca, pa je logično da su bili relativno poslušni. Nakon Sedmogodišnjeg rata francuske kolonije dolaze pod britansku vlast, čime je nestalo straha od Francuza, ali i potrebe za velikom vezanost uz Veliku Britaniju. Dodatni katalizator takvih osjećanja bila je **britanska**

financijska politika prema 13 kolonija nakon Sedmogodišnjeg rata, naime rat je bio veliki financijski napor za Veliku Britaniju koja je htjela dio tog financijskog bremena prebaciti na leđa *13 kolonija*, kojima su propisani dodatni porezi. Kolonisti su počeli žestoko protestirati i traže da se i njih konzultira o pitanjima koja se dotiču razrezivanja novih poreza i ostalih odluka vezanih za 13 kolonija, jer ovako se o svemu odlučuje u jako dalekom Londonu bez i jednog predstavnika 13 kolonija, a takva neslaganja očituju se u tada popularnom sloganu: "**no taxation without representation**".

Drugi razlog neslaganja kolonista s britanskom vladavinom rezultat je porasta **republikanskog raspoloženja**, koje se javlja pod utjecajem ideja prosvjetiteljstva i engleskih političkih mislilaca kao što je John Lock. Naravno da su takve političke teorije bile dostupne samo obrazovanijim Amerikancima, ali su oni imali mogućnost prenošenja svog utjecaja na mase običnih ljudi, posebno svojim naglašavanjem nepravednog podložničkog odnosa *13 kolonija* prema britanskoj Kruni. Protest protiv britanske politike s vremenom je u centar zbivanja izbacio nekoliko radikalnih republikanskih lidera, kao što je npr. **Benjamin Franklin**, koji je svoja početna razmišljanja o potrebi ekonomske i političke ravnopravnosti kolonija i Velike Britanije okrenuo u smjeru potreba za **potpunom nezavisnošću 13 kolonija**. Iako je republikanska propaganda za nezavisnošću bila dosta jaka i zasnivala se na potrebi jedinstva svih stanovnika 13 kolonija, još do kraja 60-ih godina XVIII st. većina kolonista bili su **lojalisti**, tj. željeli su ravnopravnost s Velikom Britanijom, ali nisu imali namjeru pokrenuti borbu za punu nezavisnost.

Taj broj lojalista postepeno se smanjivao kako je Kruna uvodila neke uredbe koje nisu odgovarale Amerikancima. Npr., probleme u odnosima izazivale su i **granice 13 kolonija** povučene nakon Sedmogodišnjeg rata, 1763.g., koje ograničavaju širenje *13 kolonija* na Zapad samo na mali pojas iza *Appalachian gorja* čime se onemogućava stanovnicima *13 kolonija* da se naseljavaju na širokom prostoru prema *Mississippiju*, a Englezi su granice Kanade proširili na teritorij koji su *13 kolonija* smatrali svojim prirodnim prostorom širenja. Ali usprkos problemima s granicama i širenju teritorija, i dalje je najviše nezadovoljstva izazivala britanska kontrola američke trgovine i porast poreznog pritiska na stanovnike *13 kolonija*. Jedan od najnepopularnijih zakona bio je tzv. **Stamp Act** (Zakon o biljezima) koji je nalagao plaćanje za svaki papirnati posao – za sve dokumente, novine, dozvole, pa čak i na igraće karte. Početak prave pobune izazvalo je pojeftinjenje čaja, čijom su se trgovinom (tj. švercanjem) bavili mnogi domaći trgovci, što ih je bacilo na prosjački štap. Naime, britanska vlada je dozvolila *Istočnoindijskoj kompaniji* da čaj dovozi direktno u luke *13 kolonije*, bez prethodnog prolaska kroz neku englesku luku, što je drastično smanjilo cijenu čaja. Za osvetu, nekolicina kolonista se preobuklo u Indijance i u bostonskoj luci **1773.g.** pobacali sav čaj iz brodova *Istočnoindijske kompanije*, a taj je događaj u povijesti ostao poznat kao "**Boston Tea Party**" (*Bostonska čajanka*).

Slika 3: *Bostonski masakr, 1770.* Glavna carinarnica za prikupljanje omraženih poreza bila je u Bostonu, gdje je bila postavljena jaka grupacija britanske vojske za njeno čuvanje. Nezadovoljni Bostonci izrazili su svoje nezadovoljstvo grudanjem vojnika na što su oni uzvratili paljbom. Poginulo je petoro Bostonaca, što je radikaliziralo Amerikance, a odnosi će postati sve napetiji.

Nakon tog događaja stvari se zaoštravaju, Britanci donose mnoge represivne zakone i zatvaraju luku Boston, a narod je sve te nove zakone popularno nazvao **Intolerable Acts** (*Nepodnošljivi zakoni*). Kao protumjeru, američki politički lideri sazivaju okupljanje **Prvog kontinentalnog kongresa** u Philadelphiji, **1774.g.**, na kojem je donesena odluka o **bojkotu britanske robe** sve dok se ne povuku *Nepodnošljivi zakoni* i dok Kruna ne prihvati političku ravnopravnost kolonija. Odgovor kralja Georga III bio je vrlo jasan – poslao je veliki kontingent britanskih vojnih snaga u Ameriku. Dakle jedino rješenje bio je oružani sukob, koji je počeo već iduće, 1775.g., kada su Amerikanci sazvali **Drugi kontinentalni kongres**, također u Philadelphiji, na kojem je ustrojena **Kontinentalna vojska** na čelu s bogatim zemljoposjednikom **Georgom Washingtonom**.

Deklaracija o nezavisnosti

Tijekom Drugog kontinentalnog kongresa zbio se i jedan od najvažnijih događaja američke povijesti, naime **4. srpnja 1776.g., Kongres je donio "Deklaraciju o nezavisnosti"**, koja je najvećim djelom bila plod rada mladog odvjetnika iz Virginije, **Thomasa Jeffersona**, a temeljila se na idejama Johna Locka i ostalih prosvjetiteljskih mislilaca. To je jedan od najvažnijih dokumenata u povijesti i pravo je ostvarenje prosvjetiteljskih ideja u praksi. Glavne odrednice tiču se temeljnih ljudskih prava i opravdanja pobune protiv svake despotske vladavine.

Što se samog vojnog sukoba tiče, svi su bili uvjereni da je prednost na britanskoj strani, koja ima uvježbanu i

Slika 4: Tzv. *Minutemen*, glavne snage američke vojske na početku sukoba. Naziv su dobili jer su bili spremni za pokret minutu nakon što dobiju poziv.

discipliniranu vojsku u odnosu na šačicu boraca za nezavisnost bez ikakvog plana i poretka. Ali nakon američke pobjede u bitki kod **Saratoge, 1777.g.**, stvari su se promijenile. Ta pobjeda uvjerila je Francuze da bi Amerikanci mogli izaći kao pobjednici, pa su ih počeli opskrbljivati novcem, ratnim materijalom, ljudstvom, brodovima i svojom vojskom u nadi da će zajedno poraziti morskog im neprijatelja. Da bi situacija za Britance bila još nezgodnija pobrinuli su se Španjolci i Nizozemci koji također ulaze u rat protiv Britanaca. Takav pritisak uvjerio je britansku vladu da američke kolonije nisu vrijedne da se zbog njih izgubi pomorski primat širom svijeta, pa su pristali na mirovne pregovore, koji su održani u **Parizu 1783.g.** Britanci su se obvezali priznati američku nezavisnost i prepustiti Sjedinjenim Američkim Državama teritorij do Missisippija na zapadu, Kanade na sjeveru i španjolske Floride na jugu.

S vremenom se taj teritorij povećavao, ponekad kupnjom, a ponekad osvajanjem:
 ► **1803.** - "**Louisiana Purchase**" ili kupovina Louisiane, velikog područja od New Orleansa do Kanade, a kupljeno je od Napoleona za 15 milijuna \$, a njemu je novac trebao zbog prilično skupih vojnih pohoda koje je poduzimao ► **1819. kupljena je Florida** od Španjolske za 5 milijuna \$, jer su Španjolci imali problema u Latinskoj Americi i nisu si mogli dozvoliti sukob s Amerikancima ► 1836. Texas je stekao nezavisnost od Mexica, a desetljeće kasnije, **1845.** zbog opasnosti od Mexica, **Texas** se priključuje SAD-u ► **1846.**

dogovorom s Britancima, granica s Kanadom povučena je po 49. paraleli, pa su SAD-u priključeni prostori **Oregona** ► **1846-1848.** SAD je u ratu s Mexicom dobio prostore **New Mexica, Arizone i Californije,** a 1853. su kupili i današnje prostore Utah, Nevade i Colorada ► **1867.** od Rusa je kupljena **Aljaska** za 7,2 milijuna \$, jer su Rusi trebali para za izgradnju transibirske željeznice

Ustav SAD

Tijekom rata za nezavisnost svaka pojedina država imala je svoje temeljne zakone po kojima se unutar njih upravljalo, a takvo stanje trebalo je što prije urediti radi lakšeg funkcioniranja države. Na osnovi takve namjere našli su se 1787.g., predstavnici svake države na sjednici Ustavotvorne skupštine u Philadelphiji, kojom je predsjedavao George Washington. Rasprave su se najčešće vodile po pitanju obima prava koja bi svaka država imala u zajedničkoj državi, naime, veće države insistirale su da one imaju veća prava, dok su manje zahtijevale jednakost u pravima. Ustav je konačno donesen u **rujnu 1787.g.** (makar je Rhode Island ustav ratificirao tek 1790.g.), a njime je u SAD utemeljena federalna vlast, s time što pojedine države imaju određena autonomna prava, a istovremeno je izvršena **trodioba vlasti:** izvršnu vlast predstavljao je **predsjednik SAD** koji se bira svake četiri godine; zakonodavnu vlast predstavljao je **Kongres SAD,** a sudsku vlast **Vrhovni sud SAD.** U ustavu je uveden sistem "**kontrole i ravnoteže**" (Checks and Balances), tj. sistem koji osigurava da niti jedan oblik vlasti ne može dominirati ili imati utjecaj na neki drugi dio vlast, što je bilo potpuno ostvarenje Montesqueovih ideja.

Već 1791.g. Kongres je donio prvih 10 amandmana na ustav, tzv. **Bill of Rights** (Zakon o pravima) koji se posebno dotiču pojedinačnih prava čovjeka, kao što je sloboda govora, tiska, vjere...

Za glavni grad nove države izglasan je prvo New York, a tek od 1800.g. za glavni grad kompromisno je određen **Washington,** koji je ime dobio po **Georgu Washingtonu,** koji je ujedno bio prvi predsjednik SAD (1789-1792; 1792-1796). Georga Washingtona Amerikanci vole uspoređivati sa rimskim *Cincinatom* (kao što i SAD vole predstavljati kao ostvarenje ideala Rimske Republike), jer obojica su prezentirala pravi republikanski duh, te svoje privatne stvari i želje stavili iza potreba za općim dobrom.